1-1

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

TER ADVISERING

Aan de Minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

Directoraat-generaal Agro
Directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit

Auteur
[redacted]

Datum
29 oktober 2024

Kenmerk
DGA-PAV / 89559275

RT-0000083186

Kopie aan

Bijlage(n)

nota

nota voortgang 8e AP

Parafenroute

[redacted]

Aanleiding

Er wordt gewerkt aan het opstellen van het 8e actieprogramma Nitraatrichtlijn (AP). Het AP wordt mede namens de minister van I&W vastgesteld. Om te komen tot een zorgvuldig en onderbouwd 8e AP dat een aanpak bevat voor verbetering van de waterkwaliteit, is de afgelopen periode een traject gevolgd waarin verschillende stakeholders zijn betrokken. Met deze nota wordt u geïnformeerd over de voortgang van het 8e AP en worden aan u een aantal basiskeuzes voorgelegd als inzet voor het 8e AP.

Advies

1) U wordt geadviseerd om in de aanpak van het 8e AP:
   - Een onderscheid in beleidsinzet te maken tussen gebieden waar er sprake is van doelbehoud voor grond- en/of oppervlaktewater en doelbereik.
   - Het huidige beleid van gebiedsafbakeningen voor grond- en oppervlaktewater voort te zetten om alleen in die gebieden waar dat nodig is extra in te zetten op doelbereik voor grond- en oppervlaktewater.
   - Een keuze te maken in hoeverre de nog te kiezen aanpak bij zal dragen aan doelbereik voor de doelen van de Kaderrichtlijn Water in 2027.
   - Het in fasen opgedeelde traject om te komen tot het 8e AP met stakeholders voort te zetten.
   - Primair in te zetten op verbetering van de waterkwaliteit en met de gekozen aanpak een bijdrage te leveren aan andere milieudoelen zoals klimaat.
2) U wordt geadviseerd om met de minister van I&W in gesprek te gaan over uw voorgenomen aanpak voor het 8e AP, specifiek over uw keuze in welke mate het 8e AP bijdraagt in het behalen van de doelen van de KRW voor zover het gaat om nutriënten afkomstig van de landbouw. Dit kan tijdens de gesprekken die u al heeft staat met de minister van I&W over de KRW. Daarbij kunt u ook bespreken dat het in de rede ligt dat I&W zelf ook verantwoordelijk is voor uitvoering van onderdelen van het AP -zeker bij een bredere scope- en dat u die taakverdeling graag expliciet in het AP vastlegt.

Ontvangen BPZ

Directoraat-generaal Agro
Directie Plantaardige Agroketens
en Voedselkwaliteit

Kenmerk
DGA-PAV / 89559275

Kernpunten

Gedifferentieerde beleidsinzet

- Uit de onderzoeken die voor de evaluatie van de Meststoffenwet zijn uitgezet, volgt dat met voortzetting van de huidige maatregelen uit het 7e AP en de derogatiebeschikking voor grondwater in de gebieden zand zuid en löss nog een opgave ligt voor doelbereik onder de Nitraatrichtlijn.
- Voor de gebieden klei, veen, zand noord en zand midden is met voortzetting van de bovenstaande maatregelen voor het 8e AP doelbehoud de benodigde beleidsinzet. Dit betekent dat aanvullende maatregelen bovenop het bestaande beleid niet nodig is.
- Voor oppervlaktewater leidt een voortzetting van bovenstaande maatregelen in 2027 als ondersteunende parameter voor een goede biologische toestand tot de verwachting dat op basis van de KRW-systematiek:
    - 60,9% van de oppervlaktewaterlichamen het oordeel 'goed' krijgt voor stikstof, en
    - 57,1 % van de oppervlaktewaterlichamen het oordeel 'goed' krijgt voor fosfaat.
- Vanwege de verschillende- en diffuse bronnen en de lokale omstandigheden die van invloed zijn op de kwaliteit van het oppervlaktewater is de beleidsinzet ter verbetering van de waterkwaliteit anders dan voor grondwater en daarom wordt beleidsinzet met een meer gebiedsgerichte aanpak passender geacht.
- Dit is in lijn met het bij de evaluatie van de Meststoffenwet uitgebrachte CDM-advies over een mogelijk in te zetten aanpak om waterkwaliteitsdoelen te haken.
- Voor een meer gebiedsgerichte aanpak op oppervlaktewater voor het 8e AP kan het huidige beleid rondom gebiedsafbakening in het kader van de met Nutriënten-Verontreinigde gebieden worden benut.
- U wordt geadviseerd om de beleidsinzet voor het 8e AP te differentiëren naar:
    - doelbehoud en doelbereik voor grond- en oppervlaktewater, en
    - voor doelbereik oppervlaktewater het huidige beleid van gebiedsafbakeningen voort te zetten om alleen in die gebieden waar dat nodig is extra in te zetten op doelbereik.

8e AP andere milieuopgaven

- De Nitraatrichtlijn verplicht lidstaten met een actieprogramma een aanpak ter verbetering van de waterkwaliteit in te zetten voor zover het gaat om nutriënten afkomstig van de landbouw. Het 8e AP zal op 1 januari 2026 van toepassing zijn.
- Voor grondwater wordt in de Nitraatrichtlijn specifiek de norm van 50 mg/l N genoemd, voor oppervlaktewater verplicht de Nitraatrichtlijn lidstaten om eutrofiëring te voorkomen en te verminderen.
- Voor het 8e AP is er nog een opgave met het oog op doelbehoud en doelbereik voor zowel grond- als oppervlaktewater als het gaat om nutriënten afkomstig van de landbouw. Dit volgt ook uit de waterkwaliteitsonderzoeken ten behoeve van de evaluatie van de Meststoffenwet.
- Vanuit andere beleidsterreinen zoals klimaat en natuur zijn er ook opgaven. Het 8e AP is niet gericht op het behalen van deze doelen. Wel kan een

mogelijke aanpak in het 8e AP als neveneffect ook bijdrage leveren aan die opgaven.
- U wordt geadviseerd om, mede gezien het resterende tijdpad, met de te kiezen aanpak voor het 8e AP primair de focus op verbetering van de waterkwaliteit te leggen. Met de gekozen aanpak wordt in ex ante fase 2 ook in beeld gebracht in hoeverre die aanpak een bijdrage levert aan andere milieudoelen dan waterkwaliteit

8e AP Nitraatrichtlijn en KRW
- Uit de conceptrapportages voor de Tussenevaluatie KRW die I&W uitvoert volgt dat op dit moment een deel van de oppervlaktewaterlichamen voor de ondersteunende parameter niet als 'goed' worden beoordeeld conform de KRW. Het gaat om 296/724 oppervlaktewaterlichamen voor stikstof en 340/724 oppervlaktewaterlichamen voor fosfor.
- Wat voor het 8e AP precies nodig is om, in aanvulling op de doelen van de Nitraatrichtlijn, ook de restopgave voor de landbouw vanuit de KRW te voldoen is nog onduidelijk. [redacted]
- De gekozen aanpak voor het 8e AP om te voldoen aan de Nitraatrichtlijn zal in ieder geval ook een bijdrage leveren aan de doelen van de KRW.
- Met het 7e AP en het addendum is (mede via het NPLG) ingezet op het behalen van de doelen van de KRW, waar het de restopgave voor landbouw betrof. Dit heeft onder andere geresulteerd in de opname van maatregelen zoals brede beekdalen en grondgebondenheid per 2032. Beide maatregelen zijn nog niet geïmplementeerd.
- Wat precies de omvang de landbouw in de verontreiniging van oppervlaktewater is nog niet duidelijk; dit wordt met de update bronnenanalyse onderzocht. Naast de landbouw zijn er ook andere bronnen de bijdrage aan verontreiniging, zoals industrie en rioolwaterzuivering.
- Het is daarom van belang om via de minister van I&W afspraken te maken over hoeveel elke sector moet bijdragen. Dit kan naar rato van bijdrage of via een andere verdeling waarbij de kosteneffectievitiet van bepaalde maatregelen een rol kan spelen.
- Ten slotte geldt voor de restopgave oppervlaktewaterkwaliteit en de bijdrage van de landbouw daarin dat maatregelen ter vermindering van die verontreiniging niet alleen door de landbouw zelf genomen hoeven te worden. Ook kunnen waterschappen en provincies maatregelen nemen waarmee uitspoeling van nutriënten naar het oppervlaktewater wordt voorkomen, al dan niet vanuit de beleidsinzet om meer gebiedsgericht maatregelen te treffen ter verbetering van het oppervlaktewater.
- Het vorige derogatieverzoek, dat heeft geleid tot de huidige derogatie, heeft de Europese Commissie bekeken binnen de bredere beleidscontext van de Europese Unie over nutriëntenbeheer. Daarbij is onder andere verwezen naar de doelen van de KRW.
- De mate waarin de waterkwaliteit van Nederland voldoet aan de Europees gestelde doelen, en de implementatiegraad van maatregelen uit het 7e AP, het

addendum en de derogatiebeschikking zullen een rol spelen bij de gesprekken over een nieuwe derogatie.
- Voor de vorming van de verschillende opties voor een aanpak voor het 8e AP is het nodig dat u een keuze maakt in hoeverre het 8e AP ook inzet op het behalen van de doelen voor de KRW. U kunt er voor kiezen dat met het 8e AP:
  - [redacted]
- Het ligt in de rede om in het 8e AP vast te leggen wie voor welke maatregel verantwoordelijk is, zeker op het moment dat ook doelbereik KRW onderdeel zou zijn van het AP. Het AP is namelijk een gezamenlijke inzet van LVVN en I&W, dus het past dan dat I&W uitdrukkelijk de verantwoordelijkheid krijgt over een aantal trajecten/maatregelen, indien deze voor de KRW nodig zijn.
- Bij iedere keuze zal bezien worden of en in hoeverre bevoegde gezagen (provincies of waterschappen) een bijdrage kunnen leveren voor de landbouwbijdrage van de KRW, al dan niet via I&W.

Proces totstandkoming 8e AP
- Met uw voorganger is het proces om te komen tot het 8e AP afgestemd. Hierover is een brief met planning naar de Kamer gestuurd, zie bijlage incl. eerdere nota aan uw ambtsvoorganger hierover.
- Binnenkort zal fase 1 van het ex ante-onderzoek worden afgerond. Dit onderzoek is, na overleg met u, in de zomer uitgezet en brengt kwalitatief in beeld wat voor maatregelen in de groslijst het effect is op oppervlakte- en grondwater voor stikstof en fosfaat, de economische effecten op het primaire bedrijf en de inpasbaarheid in de bedrijfspraktijk.
- Na afronding van fase 1 ex ante zal, op 26 november de onderzoeksinstelling de resultaten van fase 1 ex ante toelichten in verschillende stakeholderbijeenkomsten.
- De resultaten geven stakeholders de mogelijkheid om in december/januari concreter input te leveren voor een mogelijke aanpak voor het 8e AP.
- De volgende stap is dat mede op basis van de uitkomsten van fase 1 ex ante verschillende opties voor een aanpak in het 8e AP worden gevormd en per optie doorgerekend worden op het verwachte effect op waterkwaliteit, bedrijfseconomische effect, inpasbaarheid in de bedrijfspraktijk en bijdrage aan andere milieudoelen. Deze opties worden aan u voorgelegd.
- Daarna zal er met stakeholders een bespreekmoment over de voorgenomen opties ingericht worden en waarop stakeholders kunnen reflecteren.
- De doorrekening van pakketten neemt zo'n 3 maanden in beslag, afhankelijk van hoe concreet de voorgestelde opties zijn. Na doorrekening zijn de effecten van de verschillende opties in beeld en kan u een keuze maken voor een aanpak in het 8e AP.
- Vanwege looptijd van het proces, is het van belang om zo snel mogelijk in januari te starten met de doorrekening van opties voor een aanpak in het 8e AP.
- U wordt geadviseerd om het bovenstaande proces met stakeholders om te komen tot het 8e AP te vervolgen.

Directoraat-generaal Agro
Directie Plantaardige Agroketens
en Voedselkwaliteit

Kenmerk
DGA-PAV / 89559275

- Tot slot zal ten behoeve van de voorjaarsbesluitvorming in beeld gebracht worden wat er financieel nodig is voor het opstellen, uitvoeren, monitoren en handhaving van het 8e AP, zodat een adequate claim op de rijksfinanciën gelegd kan worden.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2023–2024

33 037 Mestbeleid

Nr. 545

BRIEF VAN DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKWALITEIT

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 26 juni 2024

Tijdens het commissiedebat op 17 januari 2024 (Kamerstuk 21 501-32, nr. 1618) van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de vaste commissie voor Europese Zaken ten behoeve van Landbouw- en Visserijraad (22/23 januari 2024) heb ik de toezegging gedaan om u te informeren over het achtste actieprogramma Nitraatrichtlijn. Met deze brief schets ik u op hoofdlijnen het proces om te komen tot een achtste actieprogramma Nitraatrichtlijn dat te zijner tijd mede namens de Minister van Infrastructuur en Waterstaat zal worden vastgesteld. Eveneens bericht ik u met deze brief over de voortgang van de evaluatie van de Meststoffenwet zoals aangekondigd in de brief van 27 oktober jl.[1].

Voortgang evaluatie Meststoffenwet

Ten behoeve van de evaluatie is een aantal onderzoeken uitgezet die zich richten op de aspecten in het mestbeleid die op dit moment aandacht vragen.
Ten eerste wordt het meetbare en verwachte effect van het gevoerde en het huidige mestbeleid (zevende actieprogramma en derogatiebeschikking) voor nutriënten afkomstig van de landbouw op de waterkwaliteit in beeld gebracht. Dit betreft enerzijds gegevens afkomstig van metingen over de huidige en voorgaande toestand van de waterkwaliteit, anderzijds een modellering van het effect van het zevende actieprogramma en de derogatiebeschikking langs de zichtjaren 2027, 2033 en 2045[2]. Het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en Wageningen Environmental Research voeren de hiervoor benodigde onderzoeken uit.

---

[1] Kamerstukken II, 2023/24, 33 037, nr. 520.

[2] Het onderzoek dat de effecten van het zevende actieprogramma en de derogatiebeschikking langs de zichtjaren 2027, 2033 en 2045 in beeld brengt, wordt ook benut in het kader van de tussenevaluatie KRW, zie Kamerstukken II, 2023/24, 33 037, nr. 520.

kst-33037-545
ISSN 0921 - 7371
's-Gravenhage 2024

Ten tweede is er bij de Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (hierna: CDM) een onderzoek uitgezet naar de ontwikkelingen in de mestmarkt voor de periode 2018–2022 over onder andere de mestproductie, het mestgebruik, de mestplaatsingsruimte en export van mest. Er wordt ook een analyse gegeven over de effectiviteit van de in 2014 ingevoerde mestverwerkingsplicht en over het effect van het zevende actieprogramma en de derogatiebeschikking op de vraag en het aanbod van dierlijke mest langs het tijdpad van de derogatiebeschikking en na afloop van de beschikking.

Ten derde wordt een belevingsonderzoek uitgevoerd door Wageningen Economic Research waarin wordt onderzocht hoe primaire agrarische ondernemers tegenover het mestbeleid staan en wat hun ervaringen zijn. Dit belevingsonderzoek bestaat uit een enquête waarvan de resultaten verder zijn geduid in focusgroepen waaraan de agrarische ondernemers deelnemen.

Tot slot is aan de CDM gevraagd om op hoofdlijnen mogelijke beleidsopties te schetsen waarmee waterkwaliteitsdoelen voor nutriënten afkomstig van de landbouw gehaald kunnen worden. Hierbij zet de CDM de beleidsopties af tegen een variant van bedrijfsspecifieke doelsturing en brengt verschillende mogelijkheden voor doelsturing in kaart. Ook is gevraagd om van de beleidsopties een inschatting te geven over de economische effecten en de mate waarin de mogelijke opties inpasbaar zijn in de bedrijfspraktijk.

Naar verwachting zullen tijdens het zomerreces alle conceptrapportages van de hierboven genoemde onderzoeken opgeleverd zijn.
Voor het einde van het zomerreces van uw Kamer zal ik een bijeenkomst organiseren met stakeholders (sectorpartijen, natuurorganisaties, waterschappen, provincies en overige stakeholders) om te kunnen reflecteren op de uitkomsten van de verschillende onderzoeken. In september worden de onderzoeken naar verwachting met de Kamer gedeeld, die in het kader van de evaluatie van de Meststoffenwet zijn uitgevoerd.

Planning traject achtste actieprogramma Nitraatrichtlijn

Met het traject om te komen tot een achtste actieprogramma ben ik reeds gestart. Zo heb ik in de periode februari/maart verschillende startbijeenkomsten met stakeholders georganiseerd waarin het proces om te komen tot een nieuw actieprogramma is toegelicht. Daarnaast hebben er in de periode maart tot nu verschillende 1-op-1 gesprekken plaatsgevonden waarin stakeholder hun ideeën voor het achtste actieprogramma voor het voetlicht hebben kunnen brengen.

Met al deze gesprekken en bijeenkomsten is input verzameld voor het ex-ante onderzoek naar mogelijke maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit in het achtste actieprogramma. Het achtste actieprogramma zal op 1 januari 2026 van toepassing zijn. Voor onderbouwde besluitvorming is het nodig dat onderzocht wordt welke maatregelen en maatregelpakketten effectief kunnen zijn voor een goede waterkwaliteit van oppervlakte- en grondwater in relatie tot nutriënten afkomstig van de landbouw. Ook de impact van deze maatregelen op de landbouwpraktijk wil ik inzichtelijk maken zodat dit bij de besluitvorming over het achtste actieprogramma mee kan wegen. Mijn voornemen hiervoor is dus dat ook de economische effecten en de mate van inpasbaarheid in de boeren bedrijfspraktijk worden onderzocht. Eveneens zal er bij de totstandkoming van maatregelpakketten aandacht zijn voor de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid voor de overheid.

Daar komt bij dat een actieprogramma onder de Nitraatrichtlijn m.e.r.-plichtig is en daarom wordt een milieueffectrapportage opgesteld waarvoor het uitzetten van een dergelijk ex-ante onderzoek ook noodzakelijk is.

Het proces om te komen tot het achtste actieprogramma vraagt om zorgvuldigheid op inhoud en in de afstemming met stakeholders, daarom ben ik voornemens om het ex-ante onderzoek in verschillende fasen op te splitsen. Zo zullen in de eerste fase maatregelen kwalitatief beoordeeld worden op het effect op waterkwaliteit voor grond- en oppervlaktewater, het economische effect en de inpasbaarheid in de agrarische bedrijfspraktijk. De uitkomsten van deze beoordeling zullen input leveren voor het samenstellen van verschillende door te rekenen maatregelpakketten die kunnen landen in het achtste actieprogramma.

Ik hecht er veel belang aan om alle stakeholders en partners te betrekken, waarbij ieder uiteraard zijn eigen rol en verantwoordelijkheid heeft. Er worden op reguliere basis, in lijn met de stappen in het proces om te komen tot het achtste actieprogramma, overlegmomenten georganiseerd met sectorpartijen (vertegenwoordigers uit plantaardige keten en dierlijke keten), natuurorganisaties (LandschappenNL en Natuurmonumenten en Natuur & Milieu), medeoverheden (IPO en UvW) en overige stakeholders (Vewin). Hierdoor is het onder meer mogelijk om de uitkomsten van het onderzoek per fase te bespreken met alle stakeholders en eventuele input mee te nemen in een volgende fase van het ex-ante onderzoek. In de bijlage is een overzicht opgenomen waarin in grote lijnen het vervolgproces voor de totstandkoming van het achtste actieprogramma is opgenomen. Dit overzicht bevat eveneens de voorgenomen overlegmomenten met stakeholders. Daarnaast worden organisaties uitgenodigd om, indien zij daar behoefte aan hebben, inhoudelijke input of voorstellen bij het ministerie onder de aandacht te brengen, waarbij deze vanzelfsprekend op waarde zullen worden geschat.

De Kamer zal regelmatig geïnformeerd worden over de voortgang van de verschillende stappen in het proces om te komen tot het actieprogramma, zodat op die momenten ook gelegenheid is voor gedachtewisseling met de Kamer over het vast te stellen achtste actieprogramma.

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
P. Adema

BIJLAGE

Routekaart 8e actieprogramma Nitraatrichtlijn[1]

Periode	Processtap 8e actieprogramma Nitraatrichtlijn	Overlegmomenten stakeholders
Heden – april 2024		Startbijeenkomsten stakeholders EMW 2024 en proces 8e AP
Heden – mei 2024		Één-op-één gesprekken stakeholders ophalen input mogelijke maatregelen 8e AP tbv ex- ante onderzoek
Q2 2024 Q3 2024 Eind Q3 2024	**Ex- ante onderzoek fase 1**: kwalitatieve beoordeling mogelijke maatregelen op: – Waterkwaliteit (grond- en oppervlaktewater voor stikstof en fosfaat) – Economische effect – Inpasbaarheid bedrijfspraktijk	**Stakeholderoverleg 1**: aftrap stakeholderbijeenkomsten 8e AP **Stakeholderoverleg 2**: Reflectiebijeenkomst onderzoeken EMW 2024 **Stakeholderoverleg 3**: maatregelpakketten tbv fase 2 ex-ante onderzoek
Q4 2024 Eind Q4 2024 Q1 2025	**Ex-ante onderzoek fase 2**: doorrekening effect op waterkwaliteit van verschillende maatregelpakketten voor nutriënten afkomstig van landbouw	**Stakeholderbijeenkomst 4**: resultaten ex-ante fase 1 en Nitraatrapportage **Stakeholderbijeenkomst 5**: maatregelpakketten tbv fase 2 ex-ante onderzoek **Stakeholderbijeenkomst 6**: resultaten update bronnenanalyse en resultaten fase 2 ex-ante maatregelpakketten
Eind Q1/begin Q2 2025	**Ex-ante onderzoek fase 3**: restopgave waterkwaliteitsdoelen in relatie tot doelbereik nutriënten afkomstig van de landbouw op waterkwaliteit van verschillende maatregelpakketten	**Stakeholderbijeenkomst 7**: resultaten fase 3 ex-ante (restopgave waterkwaliteitsdoelen in relatie tot doelbereik maatregelpakketten)
Q2	Advies commissie MER	
Eind Q2 2025		**Stakeholderbijeenkomst 8**: uitkomsten advies Cie m.e.r.
Q3 2025	Start internetconsultatie: mogelijkheid reactie op concept 8e AP van eenieder	
Q4 2025		**Stakeholderbijeenkomst 9**: uitkomsten internetconsultatie irt. 8e AP
Q4 2025	Publicatie 8e AP	
1 januari 2026	8e AP is van toepassing	

[1] dit is een indicatieve planning en is afhankelijk van het tijdig uitzetten en starten van de onderzoeken, de opzet van de onderzoeken en de beschikbaarheid van capaciteit bij de betreffende onderzoeksinstellingen.

Graag gesproken
wat kantekeningen.
27-7-24

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

TER ADVISERING

Aan de Minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

Directoraat-generaal Agro
Directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit

Auteur
[redacted]

Datum
11 juli 2024

Kenmerk
DGA-PAV / 63433693

RT-0000068979

Kopie aan

Bijlage(n)
2

nota

uitzetten onderzoek fase 1 ex ante 8e actieprogramma Nitraatrichtlijn

Parafenroute

[redacted]

Aanleiding

Op 26 juni jl. is een Kamerbrief verstuurd waarin de planning van het traject om te komen tot het 8e actieprogramma Nitraatrichtlijn (AP) is geschetst, zie bijlage. In die brief is aangegeven dat een zorgvuldig proces op inhoud en in afstemming met stakeholders nodig is om te komen tot het 8e AP. Daarom wordt het onderzoek naar de effectiviteit van mogelijke maatregelen in verschillende fases opgesplitst, op dit moment zijn we bij het uitzetten van de eerste fase. In de eerste fase worden de breed geïnventariseerde maatregelen kwalitatief beoordeeld op het effect op waterkwaliteit voor grond- en oppervlaktewater voor nitraat en fosfaat, het economische effect en de inpasbaarheid in de agrarische bedrijfspraktijk. Met het oog op het tijdig vaststellen van het 8e AP dat op 1 januari 20026 ingaat, is het nodig dat het onderzoek nu wordt uitgezet.

Advies

U wordt geadviseerd akkoord te gaan met het uitzetten van de eerste fase van het ex ante onderzoek: een eerste verkenning van het effect van bijgevoegde geïnventariseerde mogelijke maatregelen voor het 8e AP.

Kernpunten

Uitzetten fase 1 ex ante onderzoek 8e AP

- Conform de Nitraatrichtlijn moet een lidstaat iedere vier jaar een actieprogramma opstellen. Het actieprogramma bevat maatregelen met het doel om verontreiniging van (grond- en oppervlakte)water uit agrarische bronnen (stikstof en fosfaat) te voorkomen en te verminderen. Vanaf 1 januari 2026 zal een nieuw 8e AP van toepassing zijn. Het AP wordt mede namens de minister van I&W vastgesteld. Daarom vindt ook afstemming met I&W plaats over het ex-ante onderzoek.
- Om tijdig het 8e AP (voor 1-1-2026) vast te stellen, is het nodig dat het onderzoek in de eerste fase van het gehele ex ante onderzoek nu wordt uitgezet.

Ontvangen BPZ

- Het betreft met nadruk een onderzoek naar mogelijke niet-limitatieve- opties, soms met kleine, soms met grote effecten op meerdere vlakken. Die soms voor de ene stakeholder en soms voor de andere stakeholder in meer of mindere mate wenselijk zijn. De opties zijn op dit moment nog niet van een waarde-oordeel voorzien.
- Dit betreft een eerste beoordeling van de breed geïnventariseerde mogelijk opties voor maatregelen voor het 8e AP.
- De maatregelen in een actieprogramma kunnen een negatief effect hebben op het verdienvermogen van de primaire agrariër. Daarom worden die effecten ook zo veel als mogelijk ook direct in beeld gebracht. Door deze eerste fase niet alleen te richten op het effect op waterkwaliteit, maar ook op het economische effect bij primaire ondernemers en de inpasbaarheid in de bedrijfspraktijk wordt een breed beeld gegeven van de mogelijke gevolgen van maatregelen.
- Begin dit jaar is gestart met de voorbereidingen voor het 8e AP. Na startbijeenkomsten met stakeholders (intern Rijk en landbouw- en natuurorganisaties en medeoverheden) hebben zo'n twintig 1-op-1 gesprekken met stakeholders plaatsgevonden met vertegenwoordigers uit akkerbouw, veehouderij, biologische sector en natuurorganisaties. In de gesprekken zijn ideeën voor maatregelen opgehaald voor het 8e AP.
- Daarnaast is de expertise van het projectteam 8e AP (ambtelijk) benut en hebben uitkomsten van eerdere of lopende onderzoeken in het mestdomein input gegeven voor mogelijke maatregelen.
- Dit heeft samen met de uitkomsten van de gesprekken met stakeholders geresulteerd in een lijst met breed geïnventariseerde opties voor mogelijke maatregelen voor het 8e AP, zie bijlage. Dit betreft een niet-limitatieve opsomming en beschrijving van mogelijke maatregelen, die nog verder verfijnd kunnen worden. Het is ook mogelijk dat later andere maatregelen worden toegevoegd. Er heeft geen ambtelijke selectie plaatsgevonden op de opties die door sectorpartijen zijn aangedragen.
- Voor onderbouwde besluitvorming is het nodig dat onderzocht wordt (het ex ante onderzoek) welke maatregelen en maatregelpakketten effectief kunnen zijn voor een goede waterkwaliteit in relate tot doelbereik voor de Nitraatrichtlijn en de Kaderrichtlijn Water.
- Om stakeholders de gelegenheid te geven om gedurende het proces van het 8e AP inbreng te kunnen geven op maategelen en maatregelpakketten voor het 8e AP en de daarvoor benodigde uit te zetten onderzoeken, is het ex ante onderzoek opgesplitst in 3 fases, zie de bijlage met de kamerbrief.
- In deze <u>eerste</u> fase worden de opties in de lijst, voor zover mogelijk, kwalitatief beoordeeld op het effect op oppervlakte- en grondwater voor stikstof en fosfaat, de economische effecten op het primaire bedrijf en de inpasbaarheid in de bedrijfspraktijk. De resultaten worden eind september verwacht, hierover wordt u geinformeerd.
  De <u>tweede</u> fase ziet, na uw keuze over de inrichting van verschillende maatregelpakketen, op een (zoveel mogelijk) kwalitatieve doorrekening op de voornoemde aspecten van die maatregelpakketten.
  In de <u>derde</u> fase wordt de restopgave voor de waterkwaliteitsdoelen in relatie tot het doelbereik voor nutriënten afkomstig van de landbouw op de waterkwaliteit van verschillende maatregelpakketten in beeld gebracht.

Verschillende disciplines van Wageningen University & Research (Wur) voeren de onderzoeken uit.
- Het betreft dus een eerste analyse van opties, u maakt nog geen definitieve keuze in maatregelen. Het doel van deze eerste analyse is om met alle stakeholders het inhoudelijke gesprek te openen over opties voor maatregelpakketten die in een latere fase van het ex ante onderzoek op hun effectiviteit voor waterkwaliteit worden doorgerekend. Dit met het oog op een zorgvuldig en onderbouwd 8e AP.
- Fase 2 en 3 van het ex onderzoek (waaronder de doorrekening van maatregelpakketten) neemt naar verwachting zo'n 8 maanden in beslag.

Betrokkenheid consortium agrarisch bedrijfsleven
- Veel stakeholders in het agrarische bedrijfsleven hebben zich verenigd in een consortium voor de totstandkoming van het 8e AP (waaronder LTO, NAJK, BO-akkerbouw, NAV, NMV, POV, Cumela, Vigef, Stichting TOG, NZO en Agractie).
- Het verzoek van het consortium is om aanvullend op de voorgenomen maandelijkse ambtelijke of bestuurlijke overlegmomenten met alle stakeholders extra eigen gespreksmomenten in te plannen. Hierover hebben met de DG Agro en het consortium twee gesprekken plaatsgevonden.
- Het is van belang dat alle stakeholders op gelijke wijze worden geïnformeerd over het 8e AP. Tegelijkertijd is het belangrijk dat het consortium ook de gelegenheid heeft om in kleiner verband hun inbreng aan LNV voor het voetlicht te brengen.
- Daarom zullen met enige regelmaat in informele sfeer, op ambtelijk niveau, gesprekken separaat met het consortium worden gevoerd.

Toelichting
- De maatregelen in de tabel Rijk bevatten onder andere opties voor wijzigingen in de gebruiksnormen, gebruiksvoorschriften, aanpassingen op het perceel, bouwplannen en grotere structuurmaatregelen. Het is een niet-limitatieve lijst van maatregelen die verder verfijnd kunnen worden tijdens fase 1 van het ex ante onderzoek. Daarnaast kunnen in de volgende fasen ook andere maatregelen worden toegevoegd aan het onderzoek.
- Hierbij kunt u denken aan (zie verder bijlage):
  - twee opties voor doelsturing: één op basis van een N-residu meting na de oogst aan de hand van een protocol en één op basis van het stikstofbodemoverschot,
  - vervallen van een aantal huidige maatregelen met een verplichte inzaai- of oogstdatum,
  - meer flexibiliteit bij de inzaai van een vanggewas in plaats van een datum,
  - een aanpassing in de gebruiksnormen voor stikstof en fosfaat,
  - het vervallen van de 20% korting op de stikstofgebruiksnorm in NV-gebieden,
  - het verlengen van de uitrijdperiode,
  - aanpassing in de breedte van de bufferstrook,
  - 1:3 rotatie van rustgewassen in plaats van de huidige 1:4 rotatie,
  - Verbod op teelt van uitspoelingsgevoelige teelten op uitspoelingsgevoelige gronden,

  - per 1-1-2028 een graslandnorm voor melkveebedrijf van 0,2 hectare grasland per GVE en 0,25 hectare grasland per GVE per 1-1-2030 met als doel in 2032 een graslandnorm van 0,35 hectare grasland per GVE,
  - het toepassen van ijzerdrains,
  - op verzoek van IenW is de maatregel 'brede beekdalen' toegevoegd, deze maatregel is ook opgenomen in het addendum van het 7e AP, maar door het wegvallen van het Transitiefonds is de dekking ervoor (800 mln.) weggevallen.
- De uitkomsten van deze kwalitatieve analyse van mogelijke opties voor het 8e AP geeft een eerste aanzet om met stakeholders het inhoudelijke gesprek te voeren over maatregelen en maatregelpakketten voor het 8e AP.

5-1

Opties maatregelen fase 1 ex ante ten behoeve van het 8e AP versie: 11 juli 2024

Ten behoeve van een onderbouwd 8e actieprogramma (AP) wordt een ex ante onderzoek uitgezet naar de effecten van toekomstige maatregelen en maatregelpakketten. Hiertoe worden mogelijke maatregelen beoordeeld op het effect voor N en P op grond- en oppervlaktewater, maar ook andere relevante milieuaspecten worden meegenomen zoals methaanemmissie, ammoniakemmissie en lachgasemmissie. Wageningen Environmental Research (WEnR)zal dit onderzoek uitvoeren in samenwerking met Wageningen Plant Research (WPR), Wageningen Livestock Research (WLR) en Wageningen Economic Research (WEcR). Het ex ante onderzoek is opgedeeld in drie fases.

Dit document bevat twee tabellen met opties voor maatregelen die zijn geïnventariseerd ten behoeve van fase 1 in het ex ante onderzoek voor het 8e AP. In fase 1 worden de opties voor maatregelen kwalitatief beoordeeld op de aspecten opgenomen in de tabel. De beoordeling zal plaatsvinden op basis van literatuurstudie en expert judgement. Door middel van de volgende score ++, +, +/-, -, of -- zal het verwachte effect van een voorgestelde maatregel inzichtelijk worden gemaakt. Daarbij zal het oordeel worden voorzien van een onderbouwing.

Tabel geïnventariseerde maatregelen Rijk

Nr	Maatregel	Grondwater NO3	Oppervlaktewater N-totaal	Oppervlaktewater P totaal	Inpasbaarheid bedrijfspraktijk	Bedrijfs-economisch primair agrarisch bedrijf	Is de maatregel doorrekenbaar? En wat is er nodig om de maatregel doorrekenbaar te maken?
Gebruiksnormen							
1	Actualisatie totaal N-gebruiksnorm herzien tbv doel Nitraatrichtlijn 50 mg nitraat/l in grondwater (zand, löss, klei en veen)						
2	Vervallen van 20% korting op N-gebruiksnorm in aangewezen NV-gebieden						

3	Voor percelen met een ruime tot hoge P-toestand gewasgroepspecifieke P-gebruiksnorm invoeren						
4	Stikstoftotaalnorm voor alle groenbemesters op de nul, geen bemestingsruimte meer voor de teelt van een groenbemester						
Gebruiksvoorschriften							
5	Aan de voorkant verlengen van de uitrijdperiode voor grasland met twee weken. Dus 2 weken eerder beginnen met bemesting in voorjaar.						
6	Scheuren grasland alle grondsoorten ook mogelijk in januari inclusief vermindering 65 kg stikstofgebruiksnorm voor zand- en lössgrond en direct aansluitend teelt maïs of aardappelen						
Maatregelen op het perceel							
7	Aanleg van randdammetjes of het gebruik van gitterrollen in de ruggenteelt op klei, zand en lössgrond						

8	Minimale breedte bufferstroken (0,5m) voor mest voor alle gronden en alle teelten, maar wel begroeid (minimaal grasland)						
9	Bredere bufferstrook (overal 3m), maar wel begroeid (minimaal grasland)						
10	Bredere bufferstrook (overal 3m), maar wel begroeit (minimaal grasland) wel bemesting met kalium en calcium mogelijk						
11	Infiltratiegreppel parallel langs sloot ➔ Aanvullende vraag WEnR: kan dit als alternatief voor een bufferstrook, zo ja in welke gebieden?						
Duurzame bouwplannen							
12	Verplichting inzaai vanggewas uiterlijk 2 weken na de oogst, dient te blijven staan tot 4 weken voorafgaand aan de opvolgende hoofdteelt. Zand, klei/veen en löss. Alle teelten (ook mais)						
13	Minimaal 75% areaal bedrijf moet beteeld zijn in winter (na 1/10) voor alle teelten. Zand, klei, veen en löss. (alle teelten, ook mais,						

	onderzaai toepassen kan wel) ➔ Aanvullende vraag aan WEnR: heeft toevoeging van grondsoort klei of veen toegevoegde waarde						
14	Strokenteelt in Zuid Limburg (steilere hellingen) ter vermindering van afspoeling (zorg voor jaar rond een strook, dus gewaskeuze zo dat er op elk moment van het jaar een gewas staat)						
15	Op bedrijfsniveau tenminste 40% niet-uitspoelingsgevoelige gewassen (incl. suikerbieten en chicorei) op zand en löss						
16	Voor bouwland een 1:3 rotatie met rustgewassen op zand en löss per 2026						
17	Bouwplan in lössgebied met 1:2 afwisseling van diepwortelende gewassen (rustgewassen + diepwortelende rooigewassen) en overige teelten						
18	Vervallen maatregelen met verplichte inzaai- of oogstdatum:						

	- stikstofgebruiks-normen en groenbemester vernietiging Graszaadstoppel ter vernietiging in najaar of vroege voorjaar (artikel 28, 1b Urm) - stimulering vanggewas (artikel 28d Urm) - voorwaarden teelt maïs op zand- en lössgronden (artikel 4.1193 en 4.1211 Bal) - (korte) groente teelt rustgewas 1:4 rotatie (artikel 4.12h Omgevingsregeling) - voorwaarden teelt na scheuren grasland weidegrond (artikel 4.1215 Bal)						
19	Verplicht afvoeren gewasresten na oogst						
20	Toevoegen houtige materialen op bouwland op zuidelijk zand- en lössgrond						
Grotere structuurmaatregelen							
21	Per 1-1-2028 voor melkveehouderij 0,2 hectare grasland per GVE, 0,25 hectare grasland per GVE per 1-1-2030 en 0,35 hectare grasland per GVE in 2032.						

22	Per 1-1-2028 voor melkveehouderij 0,2 hectare grasland of een niet-uitspoelingsgevoelige teelt met vergelijkbaar effect op de nitraatuitspoeling als grasland per GVE, 0,25 hectare grasland of een niet-uitspoelingsgevoelige teelt met vergelijkbaar effect op de nitraatuitspoeling als grasland per GVE per 1-1-2030 en 0,35 hectare grasland of een niet-uitspoelingsgevoelige teelt met vergelijkbaar effect op de nitraatuitspoeling als grasland per GVE per 1-1-2032.						
23	Uitspoelingsgevoelige teelten verbieden op uitspoelingsgevoelige gronden (droog zand (grondwatertrap 7 en 8) en löss).						
Overig							
24	IJzerdrains toepassen						
25	Beperken najaarsbeweiding						
26	Doelsturing op basis van N-residu meting na de oogst (al dan niet in combinatie met 27)						
27	Doelsturing op basis van stikstofbodemoverschot						

	(al dan niet in combinatie met 26)						
28	Uitrijden vaste mest op bouwland met een staand gewas (wintertarwe in het voorjaar) zonder inwerkplicht						
Geïnventariseerde maatregel I&W							
29	Brede beekdalen zoals benoemd in het addendum bij het 7e actieprogramma met een begrenzing tussen de 100-250 meter in de zandgebieden van Centraal Nederland, Oost Nederland en Zuid Nederland.						

Tabellen geïnventariseerde maatregelen stakeholders

Tabel met aanvullende opties voor maatregelen vanuit stakeholders voor kwalitatieve beoordeling op het effect van nutriënten op waterkwaliteit in fase 1 ex ante ten behoeve van het 8e actieprogramma Nitraatrichtlijn.

* partijen hebben het verzoek gedaan dat de maatregelen niet herleidbaar zouden zijn per organisatie. Bij verzending naar de Wur wordt de rij 'welke stakeholder' uit de tabel verwijderd.

Nr	Maatregel	Grond-water NO3	Oppervlakte-water N-totaal	Oppervlakte-water P totaal	Inpasbaar-heid bedrijfs-praktijk	Bedrijfs-economisch primair agrarisch bedrijf	Is de maatregel doorrekenbaar? En wat is er nodig om de maatregel doorrekenbaar te maken?	Welke stake-holders*
1	Verbod op telen late mais rassen							LTO

2	Groter gebruik van vaste strorijke mest stimuleren							
3	differentiatie uitrijdperiode dierlijke mest							
4	Verlaging N gebruiksnorm na ondermaaien van vanggewas							
5	Compost vrijstellen van de fosfaatgebruiksnorm							
6	Totaal stikstofgebruiks-norm op natuurgronden verlagen naar 80 N/ha/per jaar							
7	Beperken startgift op basis van N-mineraal meting, alleen en zoveel (bij)bemesten o.b.v. monitor als nodig is							
8	Bij teelt van mais (vroege of late mais) altijd onderzaai							
9	Scheuren grasland: na eerste snee, grasland scheuren en ander gewas inzaaien							

10	Verplichting om vanggewas te oogsten							
11	Rotatie met rustgewassen alleen in NV gebieden met nitraatprobleem grondwater							
12	Gewasrotatie 2:6 ipv 1:3 voor grasland							
13	Bij gras- en maisteelt de momenten van bemesting en inzaai dichter bij elkaar brengen							
14	Uitbreiden uitrijdperiodes voor grasland: 2 weken langer door in najaar en 2 weken eerder beginnen in voorjaar.							
15	Na scheuren grasland een lagere stikstofgebruiks-norm voor alle vervolgteelten							
16	Drainage en peilgestuurde drainage							
17	Niet kerende grondbewerking							

18	Verwacht effect maatregelenpakket bedrijfsspecifieke doelsturing NV-gebied							
19	Evenwichts-bemesting							
20	Aardappel met efficiënte n-benutting stimuleren via Convenant duurzame teelt en duurzame rassen							
21	Verplichting eerste 170 kg stikstofgebruiks-norm opvullen met dierlijke mest							
22	Na x moment alleen nog maar mest uitrijden met GPS in combinatie met een maximale mestgift							
23	Alle teelten een mestboekhouding ook voor kunstmest							
24	Meer mestverwerkings-capaciteit om mestproducten op maat te maken en bemesting af te stemmen op behoefte van het gewas							

25	Meer mestplaatsings-ruimte creëren							
26	Geen kalenderlandbouw							
27	Drainage en buizenstelsel voor water en mest (druppelbemesting)							
28	rijenbemesting							

33037 Mestbeleid

Nr. 545 Brief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 26 juni 2024

Tijdens het commissiedebat op 17 januari 2024 (Kamerstuk 21 501-32, nr. 1618) van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de vaste commissie voor Europese Zaken ten behoeve van Landbouw- en Visserijraad (22/23 januari 2024) heb ik de toezegging gedaan om u te informeren over het achtste actieprogramma Nitraatrichtlijn. Met deze brief schets ik u op hoofdlijnen het proces om te komen tot een achtste actieprogramma Nitraatrichtlijn dat te zijner tijd mede namens de minister van Infrastructuur en Waterstaat zal worden vastgesteld. Eveneens bericht ik u met deze brief over de voortgang van de evaluatie van de Meststoffenwet zoals aangekondigd in de brief van 27 oktober jl.[1].

Voortgang evaluatie Meststoffenwet

Ten behoeve van de evaluatie is een aantal onderzoeken uitgezet die zich richten op de aspecten in het mestbeleid die op dit moment aandacht vragen.

Ten eerste wordt het meetbare en verwachte effect van het gevoerde en het huidige mestbeleid (zevende actieprogramma en derogatiebeschikking) voor nutriënten afkomstig van de landbouw op de waterkwaliteit in beeld gebracht. Dit betreft enerzijds gegevens afkomstig van metingen over de huidige en voorgaande toestand van de waterkwaliteit, anderzijds een modellering van het effect van het zevende actieprogramma en de derogatiebeschikking langs de zichtjaren 2027, 2033 en 2045[2]. Het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en Wageningen Environmental Research voeren de hiervoor benodigde onderzoeken uit.

Ten tweede is er bij de Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (hierna: CDM) een onderzoek uitgezet naar de ontwikkelingen in de mestmarkt voor de periode 2018-2022 over onder andere de mestproductie, het mestgebruik, de

[1] Kamerstukken II, 2023/24, 33 037, nr. 520.

[2] Het onderzoek dat de effecten van het zevende actieprogramma en de derogatiebeschikking langs de zichtjaren 2027, 2033 en 2045 in beeld brengt, wordt ook benut in het kader van de tussenevaluatie KRW, zie Kamerstukken II, 2023/24, 33 037, nr. 520.

mestplaatsingsruimte en export van mest. Er wordt ook een analyse gegeven over de effectiviteit van de in 2014 ingevoerde mestverwerkingsplicht en over het effect van het zevende actieprogramma en de derogatiebeschikking op de vraag en het aanbod van dierlijke mest langs het tijdpad van de derogatiebeschikking en na afloop van de beschikking.

Ten derde wordt een belevingsonderzoek uitgevoerd door Wageningen Economic Research waarin wordt onderzocht hoe primaire agrarische ondernemers tegenover het mestbeleid staan en wat hun ervaringen zijn. Dit belevingsonderzoek bestaat uit een enquête waarvan de resultaten verder zijn geduid in focusgroepen waaraan de agrarische ondernemers deelnemen.

Tot slot is aan de CDM gevraagd om op hoofdlijnen mogelijke beleidsopties te schetsen waarmee waterkwaliteitsdoelen voor nutriënten afkomstig van de landbouw gehaald kunnen worden. Hierbij zet de CDM de beleidsopties af tegen een variant van bedrijfsspecifieke doelsturing en brengt verschillende mogelijkheden voor doelsturing in kaart. Ook is gevraagd om van de beleidsopties een inschatting te geven over de economische effecten en de mate waarin de mogelijke opties inpasbaar zijn in de bedrijfspraktijk.

Naar verwachting zullen tijdens het zomerreces alle conceptrapportages van de hierboven genoemde onderzoeken opgeleverd zijn.
Voor het einde van het zomerreces van uw Kamer zal ik een bijeenkomst organiseren met stakeholders (sectorpartijen, natuurorganisaties, waterschappen, provincies en overige stakeholders) om te kunnen reflecteren op de uitkomsten van de verschillende onderzoeken. In september worden de onderzoeken naar verwachting met de Kamer gedeeld, die in het kader van de evaluatie van de Meststoffenwet zijn uitgevoerd.

Planning traject achtste actieprogramma Nitraatrichtlijn
Met het traject om te komen tot een achtste actieprogramma ben ik reeds gestart. Zo heb ik in de periode februari/maart verschillende startbijeenkomsten met stakeholders georganiseerd waarin het proces om te komen tot een nieuw actieprogramma is toegelicht. Daarnaast hebben er in de periode maart tot nu verschillende 1-op-1 gesprekken plaatsgevonden waarin stakeholder hun ideeën voor het achtste actieprogramma voor het voetlicht hebben kunnen brengen.

Met al deze gesprekken en bijeenkomsten is input verzameld voor het ex-ante onderzoek naar mogelijke maatregelen ter verbetering

van de waterkwaliteit in het achtste actieprogramma. Het achtste actieprogramma zal op 1 januari 2026 van toepassing zijn. Voor onderbouwde besluitvorming is het nodig dat onderzocht wordt welke maatregelen en maatregelpakketten effectief kunnen zijn voor een goede waterkwaliteit van oppervlakte- en grondwater in relatie tot nutriënten afkomstig van de landbouw. Ook de impact van deze maatregelen op de landbouwpraktijk wil ik inzichtelijk maken zodat dit bij de besluitvorming over het achtste actieprogramma mee kan wegen. Mijn voornemen hiervoor is dus dat ook de economische effecten en de mate van inpasbaarheid in de boeren bedrijfspraktijk worden onderzocht. Eveneens zal er bij de totstandkoming van maatregelpakketten aandacht zijn voor de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid voor de overheid.

Daar komt bij dat een actieprogramma onder de Nitraatrichtlijn m.e.r.-plichtig is en daarom wordt een milieueffectrapportage opgesteld waarvoor het uitzetten van een dergelijk ex-ante onderzoek ook noodzakelijk is.

Het proces om te komen tot het achtste actieprogramma vraagt om zorgvuldigheid op inhoud en in de afstemming met stakeholders, daarom ben ik voornemens om het ex-ante onderzoek in verschillende fasen op te splitsen. Zo zullen in de eerste fase maatregelen kwalitatief beoordeeld worden op het effect op waterkwaliteit voor grond- en oppervlaktewater, het economische effect en de inpasbaarheid in de agrarische bedrijfspraktijk. De uitkomsten van deze beoordeling zullen input leveren voor het samenstellen van verschillende door te rekenen maatregelpakketten die kunnen landen in het achtste actieprogramma.

Ik hecht er veel belang aan om alle stakeholders en partners te betrekken, waarbij ieder uiteraard zijn eigen rol en verantwoordelijkheid heeft. Er worden op reguliere basis, in lijn met de stappen in het proces om te komen tot het achtste actieprogramma, overlegmomenten georganiseerd met sectorpartijen (vertegenwoordigers uit plantaardige keten en dierlijke keten), natuurorganisaties (LandschappenNL en Natuurmonumenten en Natuur & Milieu), medeoverheden (IPO en UvW) en overige stakeholders (Vewin). Hierdoor is het onder meer mogelijk om de uitkomsten van het onderzoek per fase te bespreken met alle stakeholders en eventuele input mee te nemen in een volgende fase van het ex-ante onderzoek. In de bijlage is een overzicht opgenomen waarin in grote lijnen het vervolgproces voor de totstandkoming van het achtste actieprogramma is opgenomen. Dit overzicht bevat eveneens de voorgenomen overlegmomenten met stakeholders. Daarnaast worden

organisaties uitgenodigd om, indien zij daar behoefte aan hebben, inhoudelijke input of voorstellen bij het ministerie onder de aandacht te brengen, waarbij deze vanzelfsprekend op waarde zullen worden geschat.

De Kamer zal regelmatig geïnformeerd worden over de voortgang van de verschillende stappen in het proces om te komen tot het actieprogramma, zodat op die momenten ook gelegenheid is voor gedachtewisseling met de Kamer over het vast te stellen achtste actieprogramma.

De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
P. Adema

Bijlage

Routekaart 8e actieprogramma Nitraatrichtlijn*

Periode	**Processtap 8e actieprogramma Nitraatrichtlijn**	**Overlegmomenten stakeholders**
Heden-april 2024		Startbijeenkomsten stakeholders EMW 2024 en proces 8e AP
Heden – mei 2024		Één-op-één gesprekken stakeholders ophalen input mogelijke maatregelen 8e AP tbv ex- ante onderzoek
Q2 2024	**Ex- ante onderzoek fase 1**: kwalitatieve beoordeling mogelijke maatregelen op: - Waterkwaliteit (grond- en oppervlaktewater voor stikstof en fosfaat) - Economische effect - Inpasbaarheid bedrijfspraktijk	**Stakeholderoverleg 1**: aftrap stakeholderbijeenkomsten 8e AP
Q3 2024		**Stakeholderoverleg 2**: Reflectiebijeenkomst onderzoeken EMW 2024
Eind Q3 2024		**Stakeholderoverleg 3**: maatregelpakketten tbv fase 2 ex-ante onderzoek
Q4 2024	**Ex-ante onderzoek fase 2**: doorrekening effect op waterkwaliteit van verschillende maatregelpakketten voor nutriënten afkomstig van landbouw	**Stakeholderbijeenkomst 4**: resultaten ex-ante fase 1 en Nitraatrapportage
Eind Q4 2024		**Stakeholderbijeenkomst 5**: maatregelpakketten tbv fase 2 ex-ante onderzoek
Q1 2025		**Stakeholderbijeenkomst 6**: resultaten update bronnenanalyse en resultaten fase 2 ex-ante maatregelpakketten
Eind Q1/begin Q2 2025	**Ex-ante onderzoek fase 3**: restopgave waterkwaliteitsdoelen in relatie tot doelbereik nutriënten afkomstig van de landbouw op waterkwaliteit van verschillende	**Stakeholderbijeenkomst 7**: resultaten fase 3 ex-ante (restopgave waterkwaliteitsdoelen in relatie tot doelbereik maatregelpakketten)

	maatregelpakketten	
Q2	Advies commissie MER	
Eind Q2 2025		**Stakeholderbijeenkomst 8**: uitkomsten advies Cie m.e.r.
Q3 2025	Start internetconsultatie: mogelijkheid reactie op concept 8e AP van eenieder	
Q4 2025		**Stakeholderbijeenkomst 9**: uitkomsten internetconsultatie irt. 8e AP
Q4 2025	Publicatie 8e AP	
1 januari 2026	8e AP is van toepassing	

* dit is een indicatieve planning en is afhankelijk van het tijdig uitzetten en starten van de onderzoeken, de opzet van de onderzoeken en de beschikbaarheid van capaciteit bij de betreffende onderzoeksinstellingen.

Notes

5-1 Goed om dit na te gaan: wil je dit allemaal laten onderzoeken? (Want de uitkomsten zullen t.z.t. wel openbaar worden of met Europa worden gedeeld)

Notes

1-1 Mondeling besproken, stuk kan als afgedaan worden beschouwd.
2-12-24